УДК 338.46:37

ВПЛИВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ НА РОЗВИТОК ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ЗНАНЬ

© 2016 **КАЛЕНЮК І. С.**

УДК 338.46:37

Каленюк І. С. Вплив професійної освіти на розвиток організаційних знань

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні впливу професійної освіти на розвиток організаційних знань. Систематизовано точки зору сучасних авторів щодо значення професійної освіти для розвитку організаційних знань. Проведено аналіз існуючих проблем у галузі професійної освіти, у тому числі пов'язаних із процесами її реформування, серед яких найважливішими є проблеми неузгодженості обсягів підготовки різних категорій випускників за професійними групами та потреби в них ринку праці, відтік українських студентів для навчання за кордон, недостатній рівень фінансування професійної освіти тощо. Наведено, яким чином вирішення перелічених проблем сприятиме розвитку організаційних знань.

Ключові слова: *система професійної освіти, організаційні знання, економіка знань.*
Рис.: *7.* ***Табл.:*** *1.* ***Бібл.:*** *15.*

Каленюк Ірина Сергіївна *– доктор економічних наук, професор, головний науковий співробітник відділу соціальної інфраструктури, Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України (бульвар Шевченка, 60, Київ, 01032, Україна)*

УДК 338.46:37

Каленюк И. С. Влияние профессионального образования на развитие организационных знаний

Цель статьи заключается в теоретическом обосновании влияния профессионального образования на развитие организационных знаний. Систематизированы точки зрения современных авторов относительно значения профессионального образования для развития организационных знаний. Выполнен анализ существующих проблем в сфере профессионального образования, в том числе связанных с процессами его реформирования, среди которых наиболее важными являются проблемы несогласованности объёмов подготовки различных категорий выпускников по профессиональным группам и потребности в них рынка труда, отток украинских студентов вследствие обучения за границей, недостаточный уровень финансирования профессионального образования. Предложено, каким образом решение перечисленных проблем будет способствовать развитию организационных знаний.

Ключевые слова: *система профессионального образования, организационные знания, экономика знаний.*
Рис.: *7.* ***Табл.:*** *1.* ***Библ.:*** *15.*

Каленюк Ирина Сергеевна *– доктор экономических наук, профессор, главный научный сотрудник отдела социальной инфраструктуры, Институт демографии и социальных исследований имени М. В. Птухи НАН Украины (бульвар Шевченко, 60, Киев, 01032, Украина)*

UDC 338.46:37

Kalenyuk I. S. Influence of Vocational Education on the Development of Organizational Knowledge

The article is aimed at the theoretical substantiation of influence of vocational education on the development of organizational knowledge. The views by the contemporary authors on the meaning of vocational education for the development of organizational knowledge have been systematized. An analysis of the existing issues in the sphere of vocational education has been done, including the issues related to the processes of reforming this sphere, among which the most important are the incoherence of volumes of training as to the various categories of graduates by the occupational groups towards the needs of labor market, outflow of Ukrainian students after studying abroad, inadequate financing for vocational education. Proposals are concerned with the matter, how the solution to these problems will contribute to the development of organizational knowledge.

Keywords: *system of vocational education, organizational knowledge, knowledge economy.*
Fig.: *7.* ***Tabl.:*** *1.* ***Bibl.:*** *15.*

Kalenyuk Irina S. *– D. Sc. (Economics), Professor, Chief research scientist of the Department of Social Infrastructure, Ptoukha Institute for Demography and Social Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine (60 Shevchenka Blvd., Kyiv, 01032, Ukraine)*

Формування економік, орієнованих на знання, у провідних країнах світу актуалізує значення знань на всіх економічних рівнях. Перспективи розвитку економіки знань в Україні залежать від ефективного використання її конкурентних переваг у світовому просторі. Однією з таких переваг є освітня галузь, що підтверджується динамікою відповідної складової Індексу глобальної конкурентоспроможності (ІГК). Так, якщо за значенням ІГК рейтинг України за минулий навчальний рік знизився з 76 місця (у 2014–2015 н. р.) до 79 місця (у 2015–2016 н. р.), то за такою складовою ІГК, як вища освіта та професійна підготовка, позиції нашої країни покращилися з 40 місця (у 2014–2015 н. р.) до 34 місця (у 2015–2016 н. р.) [1]. Наведені дані підтверджують, що одним із основних шляхів розвитку знань є вдосконалення системи освіти в цілому, і, зокрема, професійної освіти як її найважливішої складової. Проблеми функціонування та розвитку професійної освіти в Україні досліджувалися у працях таких вчених, як І. М. Грищенко, О. А. Грішнова, А. М. Колот, Е. М. Лібанова, Л. С. Лісогор, О. В. Макарова, В. М. Новіков, Н. Г. Ничкало, Л. М. Петренко, В. О. Радкевич, В. А. Савченко, Л. В. Шакульська та інших. Проте й досі залишається актуальним поглиблений аналіз сучасних реформ у освітній галузі, їх можливих перспектив та майбутніх наслідків, а також пошук нових шляхів підвищення конкурентоспроможності країни на основі інтеграції професійної освіти та бізнесу. Зважаючи на те, що суб'єкти господарювання є ключовою ланкою економіки, особливої актуальності набуває дослідження зв'язків між змінами у професійній освіті та формуванням організаційних знань на мікроекономічному рівні.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні впливу професійної освіти на розвиток організаційних знань. Для досягнення поставленої мети в роботі вирішено такі завдання: систематизовано точки зору сучасних авторів щодо значення професійної освіти для розвитку організаційних знань; проведено аналіз існуючих проблем у галузі професійної освіти, у тому числі пов'язаних із процесами її реформування; визначено, яким чином вирішення наведених проблем сприятиме розвитку організаційних знань.

Значення організаційних знань для суб'єктів господарювання та економічної системи в цілому полягає в

тому, що вони є ключовим джерелом конкурентних переваг як на мікро-, так і на макроекономічному рівнях. Дж. Стоунхаус вважає, що головною відмінністю організаційних знань є їх розподілення у вигляді принципів, правил та навичок та створення інформаційної основи організаційної поведінки [2]. На думку В. Тарнопольського, доцільно розглядати організаційні знання у двох аспектах: у вузькому значенні як суму інформації, зафіксовану на матеріальних носіях, якою володіє компанія; у широкому значенні – як суму індивідуальних знань працівників та групових знань, що втілені в організаційних процедурах та корпоративній культурі [3].

Значну роль професійної освіти і навчання у розвитку організаційних знань як інтелектуальних ресурсів підприємств, фірм, компаній підкреслювали у своїх працях зарубіжні вчені-економісти. Так, на думку Т. Лін та співавторів, тренінги та професійне навчання персоналу в найбільшій мірі впливає на формування структурного та клієнтського капіталу, який, в свою чергу, є різновидом організаційних знань, зафіксованих на різних носіях [4, с. 158]. Р. Гофорт вважає, що одним із ключових напрямів інвестицій у знання на всіх рівнях є державні та приватні витрати на освіту [5, с. 1]. Дж. Екор у своїх працях доводить пріоритетність впливу професійної освіти і навчання працівників на успіх розвитку знань в організації на основі їх трансферу [6]. Провідну роль професійної освіти і навчання у розвитку суспільств та організацій, заснованих на знаннях відзначають і експерти Європейського Союзу [7]. Отже, враховуючи точки зору сучасних авторів, доцільно розглядати професійну освіту як один із провідних факторів впливу на розвиток організаційних знань. Проте, на жаль, сучасні зміни у галузі професійної освіти в Україні характеризуються низкою проблем. Так, наприклад, дуже загрозливою тенденцією є втрата коледжами, технікумами та іншими навчальними закладами, які раніше відносились до вищих навчальних закладів (ВНЗ) I–II рівнів акредитації, правонаступності в системі професійної освіти, оскільки згідно з новим Законом «Про вищу освіту», їх випускники повинні вступати до вишів та вчитися на загальних підставах [8]. Така ситуація поглибить і без того існуючі диспропорції у співвідношенні випускників вищих та професійно-технічних навчальних закладів. Аналізуючи динаміку цих диспропорцій, слід відзначити, що якщо у 1985 р. співвідношення між учнями загальноосвітніх навчальних закладів (ЗОНЗ), студентами професійно-технічних навчальних закладів (ПТНЗ) і ВНЗ I–II та ВНЗ III–IV рівнів акредитації (р. а.) складало 75,1 : 7,7 : 8,4 : 8,8, то у 2014 р. воно дорівнювало 65,2 : 5,5 : 4,4 : 25. Отже, якщо раніше чисельність студентів післясереднього рівня складала приблизно четверту частину чисельності учнів загальноосвітніх закладів, то після 2010 р. ця частина зросла до 35–40 %, що наведено на *рис. 1* [9–13].

Наведений *рис. 2* також демонструє наявність вираженої тенденції до збільшення частки студентів ВНЗ III–IV рівнів акредитації за рахунок зменшення контингенту слухачів ПТНЗ та ВНЗ I–II рівнів акредитації. Загальна чисельність студентів всіх закладів післясередньої освіти скоротилася з 1985 р. на 16,6 %. В її структурі частка студентів ВНЗ III–IV рівнів акредитації зросла з 33,4 % до 71,7 %, частка слухачів ПТНЗ зменшилася з 30,9 % до 15,7 %, а студентів ВНЗ I–II рівнів акредитації – з 33,7 % до 12,5 % (див. рис. 2).

Таким чином, якщо в 1985 р. у вищих навчальних закладах III–IV рівнів акредитації навчалося 51,3 % всіх студентів, то в 1995 р. – вже 59,9 %, 2000 р. – 72,6 %, 2010 р. – 85,5 %, у 2014 р. – 85 % загальної кількості студентів вищої освіти. З одного боку, високий інтерес молоді до отримання вищої освіти є позитивним і таким, що має бути підтриманим, але, з іншого боку, доцільно звернути увагу на динаміку структури попиту на робочу силу за професійними групами. На *рис. 3* простежується тенденція зростання попиту на ті професійні групи, які, згідно з Національним класифікатором України «Класифікатор професій ДК 003:2010», вимагають переважно повної загальної середньої та професійно-технічної освіти чи повної загальної середньої освіти та професійної підготовки на виробництві.

Ще однією проблемою, яка, на перший погляд, стосується галузі професійної освіти, проте, якщо розглядати її ширше, може призвести до суттєвого зниження конкурентоспроможності країни в цілому, є відтік молоді для навчання за кордон. У *табл. 1* наведено показники міжнародної мобільності студентів в Україні.

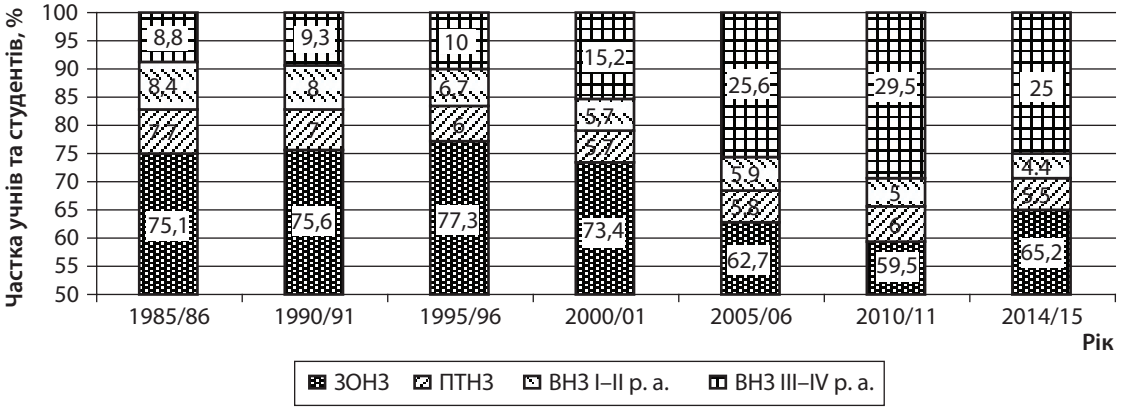

Рис. 1. Вертикальна структура чисельності учнів та студентів за типами навчальних закладів [9–13]

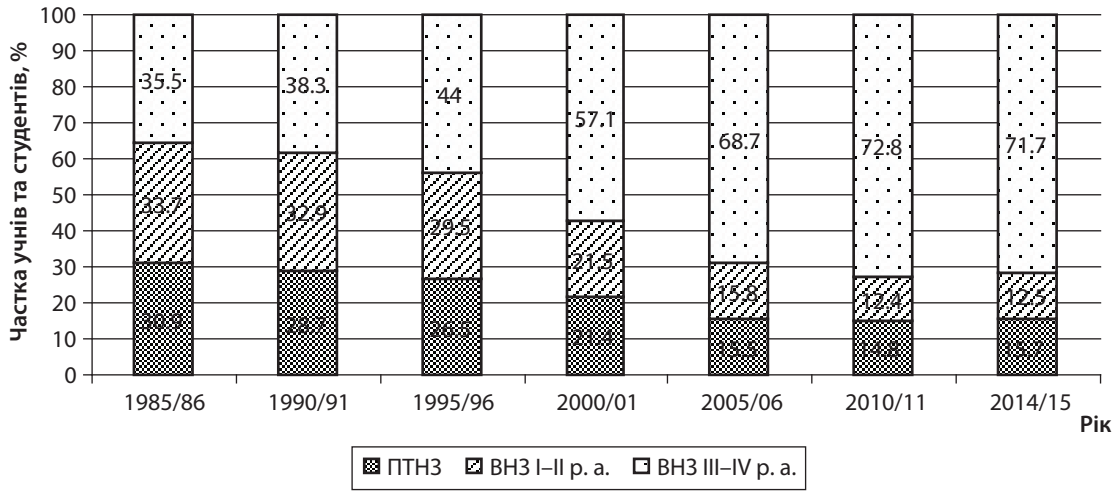

Рис. 2. Структура контингентів учнів та студентів післясередніх навчальних закладів України [9–13]

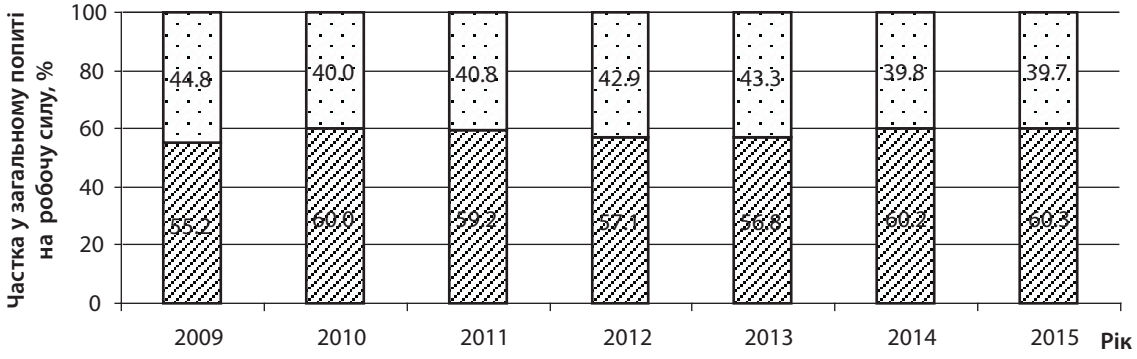

Рис. 3. Співвідношення попиту на професійні групи працівників залежно від рівня освіти [14]

Таблиця 1

Показники міжнародної мобільності студентів в Україні [11,15]

Рік	Кількість іноземних студентів, тис. осіб	Іноземні студенти, % загальної чисельності студентів в країні	Кількість українських студентів за кордоном, тис. осіб	Кількість українських студентів за кордоном, % від загальної чисельності студентів в країні
2001	17 210	0,8	18 416	0,9
2004	15 622	0,6	24 921	1,0
2005	29 614	1,0	26 698	0,9
2008	32 573	1,14	32 570	1,13
2010	35 066	1,33	36 203	1,4
2011	42 715	1,85	37 430	1,6
2012	48 934	2,26	37 553	1,7
2013	59 391	2,9	39 670	1,9
2014	56 933	3,4	53 000	3,2

Тенденції збільшення кількості українських студентів, що виїжджають на навчання за кордон, з одного боку, свідчать про зростання можливостей та перспектив, які відкриваються перед молодим поколінням, а, з іншого боку, загрожують Україні втратою талановитих і активних кадрів, які могли би розвивати українську економіку та сприяти збагаченню її інтелектуального капіталу.

Викликає багато питань і перспектива фінансування тих ВНЗ, які раніше відносилися до I–II рівнів акредитації, із місцевих бюджетів, яка тимчасово в 2016 р. була відкладена, проте це тільки підтверджує нестабільність їх існування.

Обсяги фінансування вітчизняної системи освіти зростали в абсолютних показниках до 2013 р. включно,

що, однак, далеко не перекриває інфляцію і знецінення національної валюти. Сучасна економічна скрута загострила як ніколи проблему удосконалення механізму фінансування системи освіти.

Світова практика накопичила значний досвід використання гнучких механізмів управління закладами не адміністративно-командними, а економічними, стимулюючими методами, у тому числі – різних формул державного фінансування. Кожна країна обирає свою специфічну модель, але загальною метою пошуку виступає вдосконалення та підвищення ефективності діяльності навчальних закладів.

Одним із показників, який доцільно проаналізувати у зіставленні з іншими країнами, є чисельність населення на один ВНЗ, що наведено на *рис. 4* [9–11].

Як наведено на рис. 4, співвідношення кількості населення до кількості ВНЗ в Україні свідчить про те, що даний показник нижче в таких країнах, як Ісландія, Данія, Норвегія, Польща та інших. У Туреччині, Китаї та Індії, наприклад, відносна кількість ВНЗ менша, ніж в Україні, однак це не сприяло підвищенню їх рейтингу за такою складовою ІГК, як вища освіта та професійна підготовка, що наведено на *рис. 5*.

Рис. 5 демонструє, що не існує явного зв'язку між співвідношенням кількості населення до ВНЗ та рівнем розвитку вищої освіти і професійної підготовки. Ще один важливий показник, який входить до складу показника вищої освіти та професійної підготовки, відображує організацію навчання на робочому місці. Його значення для тих же країн наведено на *рис. 6*.

Порівнюючи рис. 5 та рис. 6, можна відзначити, що, окрім Ісландії та Японії, які не потрапили або в першому, або у другому випадку в перші десять країн серед тих, які обрані для аналізу, всі інші країни потрапляють у першу десятку як за навчанням на робочому місці, так і за розвитком вищої освіти і професійної підготовки. Це свідчить про те, що навчання на робочому місці є дуже значимим показником для аналізу стану розвитку професійної освіти. Саме професійне навчання на робочому місці найбільшою мірою впливає на розвиток організаційних знань, оскільки забезпечує формування у працівників тих професійних компетентностей, які затребувані на ринку праці. На жаль, Україна за цим показником займає не вигідні позиції.

Для вирішення останнього завдання даного дослідження необхідно розглянути, яким чином подолання окреслених вище проблем професійної освіти впливатиме на розвиток організаційних знань (*рис. 7*).

ВИСНОВКИ

Розвиток економіки знань в Україні залежить від ефективного формування знань на рівні підприємств

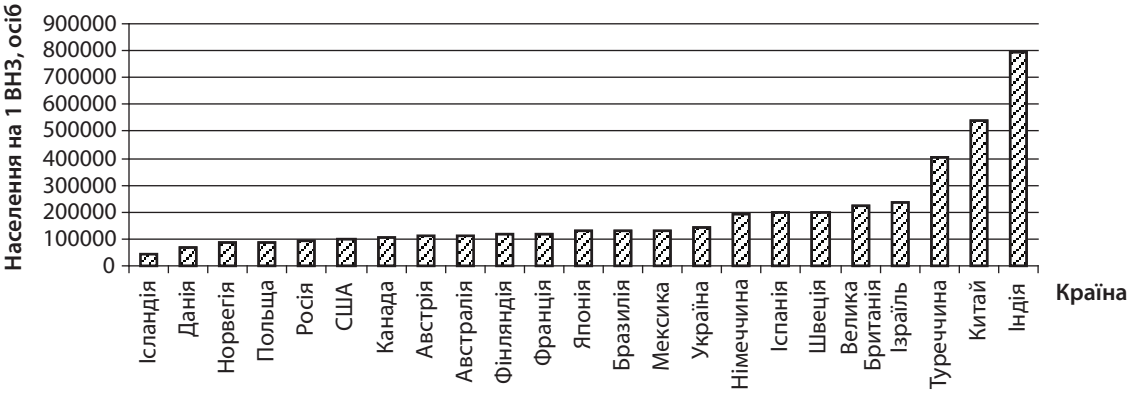

Рис. 4. Значення показника відношення чисельності населення до кількості навчальних закладів у деяких країнах світу [9–11]

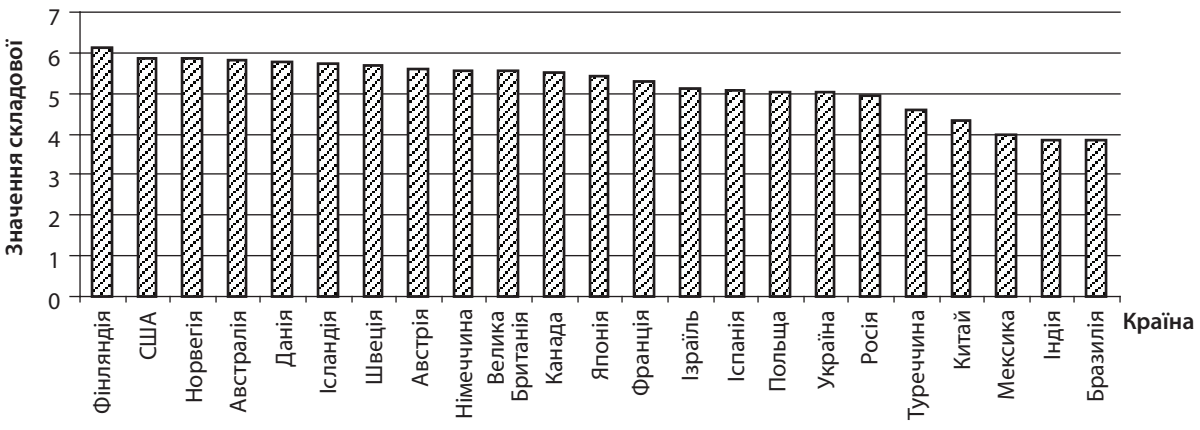

Рис. 5. Значення показника, що характеризує розвиток вищої освіти та професійної підготовки у складі ІГК для деяких країн світу [1]

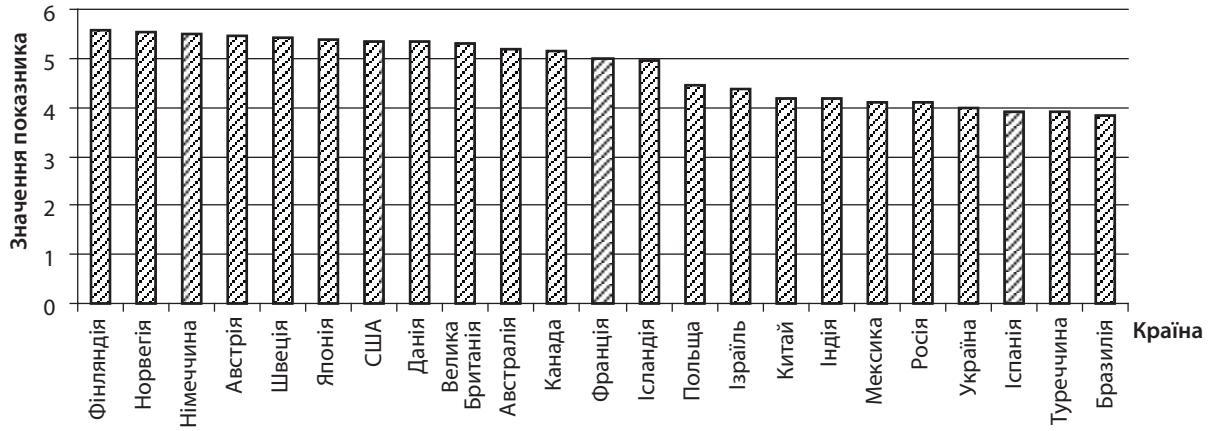

Рис. 6. Значення показника, що характеризує обсяги навчання на робочому місці у деяких країнах світу [1]

Рис. 7. Вплив результатів вирішення проблем у професійній освіті на розвиток організаційних знань

та організацій. Суттєвий вплив на процеси формування організаційних знань здійснює система професійної освіти. Вирішення проблем професійної освіти сприятиме підвищенню рівня інноваційної спрямованості організаційних знань, удосконаленню процесів їх трансферу та комерціалізації, розвитку ти типів знань, які забезпечують українським підприємствам конкурентні переваги на світових ринках. Перспективним напрямом дослідження впливу професійної освіти на розвиток знань в організаціях є визначення ступеня такого впливу на макро-, мезо-та мікроекономічному рівнях. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. The Global Competitiveness Reports [Electronic resource] // World Economic Forum. – Mode of access : http://www.weforum.org/reports

2. Стоунхаус Дж. Управление организационным знанием / Дж. Стоунхаус // Менеджмент в России и за рубежом. – 1999. – № 1. – Режим доступа : http://www.cfin.ru/press/management/1999-1/

3. Тарнопольский В. В. Совершенствование управления организационными знаниями в компаниях : автореф. дисс. … канд. экон. наук : спец. 08.00.05 «Экономика и управление

народным хозяйством (теория управления экономическими системами)» / В. В. Тарнопольский. – Москва, 2009. – 23 с.

4. Lin, T.-Y. Application of FAHP in the measurement model of intellectual capital in service industry / T.-Y. Lin, L.-M. Chuang, M.-Y. Chang, J.-L. Huang // Investment Management and Financial Innovations. – 2011. – Volume 8, Issue 3. – P. 148–160.

5. Goforth, R. R. Knowledge-Based Industries and Investment [Electronic resource] / R. R. Goforth // Capital Formation Institute, 2010. – Mode of access : http://www.cfi-institute.org/VP%20-%20Knowledge-Based%20Industries%20and%20Investment%20-%20Goforth.html

6. Ekore, J. O. Impact of key organizational factors on knowledge transfer success in multinational enterprises / J. O. Ekore // Management. – 2014. – Vol. 19. – No. 2. – P. 3–18.

7. Dorn, E. Effects of information and communication technologies in knowledge transfer: an employee perspective / E. Dorn, A. Sahinyan. – Gothenburg : University of Gothenburg, 2011. – 47 p.

8. Закон України «Про вищу освіту» від 01. 07. 2014 р. № 1556-VII (редакція від 09.12.2015 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18

9. Ranking Web of Universities [Electronic resource]. – Mode of access : http://www.webometrics.info/

10. Население Земли [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://countrymeters.info/ru/

11. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2014/2015 навчального року : статистичний бюлетень. – К. : Державна служба статистики, 2015. – 169 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http: //www.ukrstat.gov.ua/

12. Продовження навчання та здобуття професії : статистичний бюлетень. – К. : Державна служба статистики, 2015. – 27 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http: //www.ukrstat.gov.ua/

13. Загальноосвітні навчальні заклади на початок 2014/2015 року : статистичний бюлетень. – К. : Державна служба статистики, 2015. – 100 с. [Електроний ресурс]. – Режим доступу : http: //www.ukrstat.gov.ua/

14. Ринок праці. Архів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/

15. Global education digest 2012. Comparing education statistics across the world. – UNESCO Institute for statistics, 2012. – 191 p.

REFERENCES

Dorn, E., and Sahinyan, A. *Effects of information and communication technologies in knowledge transfer: an employee perspective.* Gothenburg: University of Gotenburg, 2011.

Ekore, J. O. "Impact of key organizational factors on knowledge transfer success in multinational enterprises". *Management,* vol. 19, no. 2 (2014): 3-18.

Goforth, R. R. "Knowledge-Based Industries and Investment". http://www.cfi-institute.org/VP%20-%20Knowledge-Based%20Industries%20and%20Investment%20-%20Goforth.html

Global education digest 2012. Comparing education statistics across the world: UNESCO Institute for statistics, 2012.

[Legal Act of Ukraine] (2014). http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18

Lin, T.-Y. et al. "Application of FAHP in the measurement model of intellectual capital in service industry". *Investment Management and Financial Innovations,* vol. 8, no. 3 (2011): 148-160.

"Naselenie Zemli" [The Population Of The Earth]. http://countrymeters.info/ru/

"Osnovni pokaznyky diialnosti vyshchykh navchalnykh zakladiv Ukrainy na pochatok 2014/2015 navchalnoho roku" [Main indicators of activity of higher educational establishments of Ukraine at the beginning of the 2014/2015 school year]. http://www.ukrstat.gov.ua/

"Prodovzhennia navchannia ta zdobuttia profesii" [Continuing education and obtaining a profession]. http://www.ukrstat.gov.ua/

"Ranking Web of Universities". http://www.webometrics.info/

"Rynok pratsi. Arkhiv. " [The labour market. Archive]. http://www.ukrstat.gov.ua/

Stounkhaus, Dzh. "Upravleniye organizatsionnym znaniyem" [The management of organizational knowledge]. http://www.cfin.ru/press/management/1999-1/

Tarnopolskiy, V. V. "Sovershenstvovaniye upravleniya organizatsionnymi znaniyami v kompaniiyakh" [Improvement of organizational knowledge management in companies]. *Avtoref. diss. ... kand. ekon. nauk: 08.00.05*, 2009.

"The Global Competitiveness Reports". World Economic Forum. http://www.weforum.org/reports

"Zahalnoosvitni navchalni zaklady na pochatok 2014/2015 roku" [General educational institutions at the beginning of 2014/2015]. http://www.ukrstat.gov.ua/